

**Gazdálkodástani
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dr. Saxné Dr. Andor Ágnes Márta

**Az immateriális javak számviteli elmélete és alkalmazása
a magyar szabályozási rendszerben**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Lukács János
egyetemi docens

Budapest, 2014

Pénzügyi Számvitel Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Dr. Saxné Dr. Andor Ágnes Márta

**Az immateriális javak számviteli elmélete és alkalmazása
a magyar szabályozási rendszerben**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Lukács János
egyetemi docens

© Dr. Saxné Dr. Andor Ágnes Márta

Tartalomjegyzék

1. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA.....	4
2. A FELHASZNÁLT MÓDSZEREK	7
3. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI	10
3.1. A H1 hipotézis megfogalmazása és bizonyítása	10
3.2. A H2 hipotézis megfogalmazása és bizonyítása	11
3.3. A H3 hipotézis megfogalmazása és bizonyítása	13
3.4. A H4 hipotézis megfogalmazása és bizonyítása	14
4. KÖVETKEZTETÉSEK ÖSSZEGZÉSE.....	16
4.1. A kutatás során levont következtetések.....	16
4.2. A téma továbbgondolása, javaslatok a magyar szabályozás továbbfejlesztésére	18
5. FŐBB HIVATKOZÁSOK.....	22
6. A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK.....	27

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása

Talán senki sem vitatja azt, hogy a XX. század fejlődésének elsődleges motorja a folyamatos technológiai, technikai újítási kényszer, illetve a tudás és az információ megszerzésére való törekvés volt. Bár még csak az elején járunk, de várhatóan a XXI. századra ez még inkább igaz lesz. A hatalom és a gazdagság ma már nem feltétlenül a fizikai eszközök birtoklásán múlik. Ez nemcsak az államhatalom, külpolitika vagy a magánszféra sajátossága, hanem az üzleti világé is. Nemcsak makroökonómiai szinten, hanem a vállalatok működésében is a teljesítmény fokmérője a *növekedés*. A növekedést, az újabb és újabb vevők, ügyfelek megnyerését pedig nem adják ingyen. Ebben a folyamatos (ön)küzdőelemben eszköz lehet a megújulás képessége. Ez megvalósulhat az adott technikai megoldás valós forradalmasításával, de akár látszólagos kampánnyal is, amelynek eredményeképpen a vevők tényleg elhiszik, hogy az életük jobb lesz a termék megvásárlásával. Akárhogy is legyen, mindkettő megoldás *gazdasági érték*. Mi a Prezi sikerének titka? Miért érzik úgy millióan, hogy értékesebbek, ha egy iPhone-t birtokolnak? És mit profitál ebből a Prezi.com vagy az Apple?

A világot előrehajtó újdonságokat hívhatjuk zsenialitásnak, ügyességnek vagy véletlen szerencsének, de azok mind *az emberi értelemre, tudásra, azaz a szellemi tőkére épülnek*. A gazdasági életben a szellemi tőke sokszínű megvalósulása éppúgy jelen van egy multinacionális vállalatban, mint egy kis helyi könyvelőirodában. Következésképpen a vállalatok stratégiai és operatív működése épít a szellemi tőkére. Nem kizárólagosan, de vitathatatlanul.

A vállalati működés számos formában hagy nyomot a gazdaságban. A piacon a létrehozott termék és szolgáltatás formájában, számviteli szempontból elsődlegesen a beszámoló képében. Számos kutatás, értekezés született abban a témában, amely a számviteli beszámoló célját, szerepét és hasznosságát fejtegeti. Ezzel kapcsolatosan két kérdés lényeges. Az egyik az, hogy *a számviteli beszámoló a múltat építi*, azaz a megvalósult események, számok, adatok rendszerezett halmazát adja. Másrészt a számviteli beszámoló deklarált rendeltetése *megbízható és valós kép* biztosítása a vállalati működésről. Ezzel a számviteli szabályozás tulajdonképpen állást is foglal a befektetői és a tulajdonosi szemlélet között, az utóbbi javára. Az óvatosság elvének domináns érvényesülése valóban azt eredményezi, hogy a beszámolóban feltüntetett pénzügyi adatok megbízhatók. Ugyanakkor nem minden körülmények között valósul meg az, hogy ez a külvilág számára prezentált kép egyben valós is. Véleményem szerint éppen az immateriális javak kapcsán sérül

leglátványosabban a valódiság elve, amely éppen a megbízhatóság oltárán vérzik el. Amennyiben egyetértünk azzal, hogy a XXI. századi vállalatok működése jelentős mértékben a szellemi tőkére épül, akkor jogosan merül fel kérdésként, hogy vajon *az a számviteli beszámoló, amely ezeknek a szellemi tőke elemeknek csak töredékét mutatja ki, mennyire hiteles, milyen mértékben szolgálhat komoly piaci döntések alapjául?*

A szellemi tőkével kapcsolatos kutatások nemzetközi és hazai téren is szerteágazóak, ugyanakkor a kifejezetten számviteli aspektusú megragadás már szűkebb körű. Alig foglalkozik hazai szakirodalom a szellemi tőke számviteli leképeződéseivel [lásd: Laáb (1994), Juhász (2004)], az erre vonatkozó empirikus vizsgálatok száma is csekély. *Jelen kutatás elsődleges célja az, hogy az immateriális javak számviteli elméletéhez és empirikus kutatásához járuljon hozzá Magyarországon.*

A beszámolóban kimutatott immateriális javakhoz *számos kutatási terület kapcsolódik*. A témát érinti a pénzügyi kimutatások céljának és hasznosságának vizsgálatai, a szellemi tőke menedzsment (ezen belül is elsősorban a humán erőforrás menedzsment) irányzatok, a szellemi tőke mérését kutató elméletek, a szellemi tőkére vonatkozó információ-előállítás mint vizsgálódási terület és a szellemi alkotások joga önálló jogterületként. *Kutatásom elsődleges fókusza az immateriális javak számviteli megragadása*. A megértéshez és az elméleti megalapozáshoz ugyan a szükséges mértékben az egyéb tudományos irányzatok legfontosabb megállapításait is összefoglalom, de terjedelmi korlátok miatt csak a leglényegesebb vonatkozásokra szorítkozom.

A számviteli megragadás körén belül *elsődlegesen a magyar számviteli szabályozás összefüggéseit* vizsgálom. Jelen kutatás – ebből fakadóan – nem vizsgálja a témához kapcsolódó *adózási vonatkozásokat*. Az elméleti kutatásban több ok miatt is kitérek a *nemzetközi számviteli szabályrendszerek* (nemzetközi szabályrendszer alatt az IFRS és US GAAP szabályait értem) kapcsolódó előírásaira. Nagyobb hangsúllyal elemzem a nemzetközi szabályokat azokban az elméleti kérdésekben, amelyekben a magyar szabályozás és a hazai szakirodalom szűkszavúnak tekinthető, és a nemzetközi szabályrendszerek és a nemzetközi szakirodalom logikája a magyar szabályozás szerint is elfogadható.

Az immateriális javak számvitelére vonatkozó hazai elméleti szakirodalom és empirikus kutatások köre – főként nemzetközi léptékben – nem kiterjedt. Ebből a kényszerűségből fakad az, hogy a kutatás nagyobb hányadban támaszkodik külföldi szakirodalomra, mint hazaira.

Kutatásom – a szellemi tőke elméletek koncentrált bemutatásán túl – elsősorban *három központi számviteli téma* köré épül. Ezek az *aktiválási kritériumok*, azaz a mérlegbe kerülés feltételei, az *értékeléssel*, valamint a *közzététellel* kapcsolatos kérdések, problémák. A három kulcstémán belül nem térek ki a tétéles, teljes körű számviteli rendelkezések bemutatására. A kutatás – az immateriális javakon belül – elsősorban az azonosítható, megragadható vagyoni elemekre koncentrálok, így nem térek ki az üzleti vagy cégérték (goodwill) részletes számviteli szabályaira sem.

Az empirikus kutatást a magyar vállalatok és számviteli szakemberek körében végeztem el. Ezt egyrészt a hazai gazdasági, társadalmi és értékrendet illető viszonyok mélyebb ismerete vezérelte, amely egyben hozzájárult a megalapozottabb következtetések levonásához is. Másrészt a kutatás célja az volt, hogy elsődlegesen a hazai kutatások, szakirodalom terén nyújtson hozzáadott értéket.

Az értekezés az alábbi *kutatási kérdésekre* keres választ:

1. Milyen hűen tükrözi a számviteli beszámoló a szellemi tőke gazdaságban betöltött szerepét? Mely tényezők nehezítik meg az egyes szellemi tőke elemek kimutatását a beszámolóban?
2. Differenciálhatók-e a magyar szabályozási környezetben működő gazdálkodók az immateriális javak beszámolóban megjelenítése kapcsán?
3. Milyen gyakran és módszerrel értékelik a hazai vállalatok az immateriális javakat a számviteli eljárások keretében?
4. Melyek az immateriális javakkal kapcsolatos közzétételek sajátosságai a magyar vállalatok körében, és mely tényezők befolyásolják azokat?
5. Mennyire áll összhangban az immateriális javakra vonatkozó számviteli szabályozás logikája és szerkezete a gyakorlati megvalósulásukkal?

Ezen felvetések köré épülnek az értekezés elméleti vizsgálódásai, a megfogalmazott hipotézisek és az azok ellenőrzésére lefolytatott empirikus kutatás is.

2. A felhasznált módszerek

A hipotézisek ellenőrzéséhez *vizsgált sokaságba* a magyar számviteli törvény hatálya alá tartozó, kettős könyvvitellel alátámasztott beszámolót készítő gazdasági társaságok tartoztak. A hipotézisek ellenőrzése során elsődlegesen három adatforrásra támaszkodtam.

A társasági adóbevallásokból származó adatok (AB1 adatbázis)

Az empirikus adatok egy részét a Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a Budapesti Corvinus Egyetem közötti együttműködési megállapodás keretében rendelkezésre bocsátott 2011. évi társasági adóbevallás-adatokból (1129-es bevallás) gyűjtöttem. Az adatbázis a Magyarországon társasági adóbevallás benyújtására kötelezett gazdálkodók adatait tartalmazta azonosító nélkül. Azért választottam empirikus forrásként ezt a nagy elemszámú adatbázist, mert a magyar társasági adóbevallás több, a kutatásom szempontjából releváns adatot tartalmazott. Az adatállomány 409 007 szervezet adóbevallásának 319 számú ismervét tartalmazta. A hipotézisek ellenőrzése előtt az adatbázis szűrését láttam szükségesnek: ennek keretében kiszűrtem a vizsgált sokaságba nem tartozó adóalanyokat és a kutatás szempontjából nem releváns változókat. Ezen kívül kiszűrtem azokat a bevallásokat is, amelyekben mind az immateriális javakra, mind a mérlegfőösszegre vonatkozó értékek hiányoztak, hiszen ezek az elemzés érdekében kulcsfontosságú adatoknak minősültek. Ezt követően *400 403 mintavételi egység* maradt az adatbázisban, amely a statisztikai elemzések kiindulópontját jelentette. A társasági adóbevallás adatai az adatszűrést követően teljes körűen kerültek bevonásra.

Az egyedi vállalati beszámolókból származó adatok (AB2 adatbázis)

Az AB1 adatbázisból előállt adattábla nem tartalmazott minden, a hipotézisek teszteléséhez szükséges adatot. Ezért az AB1 adatbázis vizsgálatát kiegészítettem egyedi vállalati beszámolók elemzésével. A rendelkezésre álló társasági adóbevallás adatai a 2011. évi üzleti évre vonatkoztak, így a konzisztencia biztosítása érdekében az egyedi beszámolók vizsgálata során szintén a 2011. évi üzleti évi beszámolókat vontam be. A közzétett, bárki számára hozzáférhető beszámolók kiválasztása során alkalmazott mintavételi technika az egyszerű véletlen mintavétel (visszatevés nélkül) volt, azaz a sokaság egyedei azonos valószínűséggel kerültek kiválasztásra. Az adatszűrést követően a sokaság elemei sorszámot kaptak, amelyből véletlenszám-függvény segítségével

kerültek kiválasztásra a mintába kerülő egységek. Az AB2 adatbázis mintanagyságát 300 beszámolóban mint elemszámban határoztam meg. A létrehozott minta 32 százalékát nem tudtam az elemzésbe bevonni, mert vagy 2012. után alapított cégről volt szó, így 2011. évi üzleti évi beszámolója értelemszerűen nem készült, vagy a vállalat kényszertörlesztés, végrehajtás megindulása miatt, illetve mulasztásból nem adott le beszámolót. A továbbiakban *205 vállalat beszámolóját* vontam az elemzésbe. Az alacsony mintaszám szükségyszerűen nem tekinthető reprezentatívnak, de a magyarországi mikrovállalati struktúrából fakadóan nem alkalmas vállalatmérettől függő trendek feltérképezésére sem. Ezért a mintát a Budapesti Értéktőzsdén 2011-ben jegyzett 53 részvénykibocsátó 2011. évi beszámolóinak vizsgálatával egészítettem ki. A vizsgálat során a beszámolók számszaki (mérleg és eredménykimutatás) és szöveges részeit (kiegészítő melléklet) tekintetem át.

A mérlegképes könyvelői felmérésből származó adatok (AB3 adatbázis)

Az empirikus kutatáshoz saját kérdőív összeállításából származó adatokat is felhasználtam. A célcsoport kiválasztásának az egyik fő szempontja az volt, hogy a könyvelő szakemberek jelentős része nemcsak egyetlen cég számviteli feladatait látja el, így a könyvelők megkérdezésével szélesebb vállalkozói kör számviteli gyakorlata tárható fel. A kérdőív így nem egy-egy üzleti évre, illetve egy-egy konkrét gazdálkodóra irányult, hanem a beszámolókat összeállító szakemberek általános (több gazdálkodóra kiterjedő) szakmai tapasztalatát és gyakorlatát kívánta feltárni. A kutatásra vonatkozó kérdőíveket 2013. február és szeptember között gyűjtöttem a regisztrált mérlegképes könyvelők éves kötelező továbbképzéseinek résztvevői körében. A továbbképzésen résztvevő 600 könyvelő 116 kitöltött kérdőívet adott le, ez 19 százalékos kitöltési aránynak felel meg. A kitöltött kérdőívek közül 114 volt értékelhető. A kérdőív kérdései célzottan a hipotézisek teszteléséhez szükséges adatok feltárására irányultak. A kérdőív összeállítása során zárt kérdéseket tettem fel, azaz a kérdésekre megfogalmazott állításokat 1-től 6-ig terjedő skálán kellett értékelni (például 1: egy beszámolóban sem fordult elő ... 6: minden beszámolóban előfordult). A kérdések egy részénél a 6-os skálát kiegészítette egy további kategória, az „N”, amely az előfordulás hiányát szolgálta biztosítani (például N: nincs ilyen ügyfelem). Így a kérdések értékelésére 6, illetve 7 fokozatú skála állt elő. A skála szerinti válaszadás melletti érv az volt elsősorban, hogy minél nagyobb elemszámú minta szülessen, hiszen ez a módszer az egyértelmű és gyors kitöltést is szolgálja, és ezáltal hozzájárul a nagyobb válaszadási hajlandósághoz. A kérdőíves felmérés elsődleges célja az immateriális javakkal kapcsolatos számviteli gyakorlat feltárása volt, nem pedig

pontos adatgyűjtés, így a skálán alapuló válaszadás miatti adatvesztés hátrányát felülmúlta a nagyobb elemszám előnye. A kérdőív eredményei teljes körűen feldolgozásra kerültek.

A különböző adatbázisokból, illetve a kérdőíves kutatásból nyert számszaki adatok statisztikai eredményeit *mélyinterjúkkal egészítettem ki*. A könyvvizsgálókkal, számviteli szakemberekkel folytatott személyes beszélgetések a mérlegképes könyvelői kérdőív kérdései köré épültek. A célom az volt, hogy az értékezés kulcstémáit (aktiválás, értékelés, közzététel) és az azokra adott válaszokat, eredményeket együtt értelmezzük és értékeljük.

A hipotézisek *statisztikai elemzése* során a számszaki adatokból további kalkulált változókat képeztem (például az immateriális javak mérlegfőösszeghez viszonyított arányát). A hazai vállalatok méret szerinti differenciálását a mérlegfőösszeg és az értékesítés nettó árbevétele dimenziójában vizsgáltam. A társasági adóbevallás és az egyedi beszámolók vizsgálatakor megoszlásokat, arányszámokat elemeztem, korrelációs számítást és klaszterelemzést végeztem. A kérdőívre adott válaszok értékelésekor a százalékos megoszlásokat értékeltem, illetve Friedman-tesztet és ahol értelmezhető volt, Wilcoxon előjeles rangpróbát alkalmaztam.

Az adathalmazok statisztikai feldolgozásához az IBM SPSS Statistics 20 programcsomagot használtam, melyet a Budapesti Corvinus Egyetem tett hozzáférhetővé.

3. Az értekezés eredményei

3.1. A H1 hipotézis megfogalmazása és bizonyítása

Az első hipotézis arra a szakirodalomban széles körűen feltárt alapproblémára épül, amely azonosítja az aktiválási feltételek nehéz teljesíthetőségét az immateriális jellegű költségek (befektetések) esetében. Az immateriális javak gazdasági értékét legtöbbször az újszerűség és az egyediség adja, amely a jövőbeni gazdasági hasznok megbízható igazolását nem mindig teszi lehetővé. Az immateriális javak egy része nem tudatos tevékenység eredményeképpen születik meg a vállalatnál, ezért nehezen azonosítható az az időpont, amelytől a szisztematikus tudás eszközként megragadható. Így a saját előállítású immateriális javak esetében a költségek megbízható mérése is gyakran akadályba ütközik. Más, a tudásban, a gyakorlatban testet öltő immateriális javak olyan szervesen összefüggnek, összefonódnak a vállalati működéssel, hogy az önálló értékmegragadás nem lehetséges, és a kapcsolódó gazdasági hasznok kimutatása is jelentős munkát igényel. Mindezek alapján egyrészt az a következtetés vonható le, hogy a vállalatok többsége az immateriális jellegű költségeit nem tudja, illetve nem akarja eszközként kimutatni az aktiválási feltételek körülményes (gyakran lehetetlen) igazolhatósága miatt. Másrészt az eszközkénti aktiváláshoz szükséges feltételek nagyobb valószínűséggel és objektívebb módon igazolhatók külső beszerzés (jellemzően vásárlás), mint saját előállítás esetén.

H1: A magyar számviteli szabályozási környezetben működő gazdálkodók

- a) a vállalati működést szolgáló immateriális javak jelentős részét nem mutatják ki a beszámolóban;**
- b) nagyobb arányban aktiválnak vásárolt immateriális javakat, mint saját előállításúakat.**

A H1/a) részhipotézis teszteléséhez elsőként az immateriális javak beszámolóban való előfordulásának gyakoriságát, illetve a mérlegfőösszeghez viszonyított arányát vizsgáltam meg az AB1 adatbázis adatai alapján. Ezt követően a kérdőív releváns kérdéseire adott válaszokat értékeltem ki. A H1/a) részhipotézis ellenőrzésének eredményeképpen az alábbi megállapítások tehetők:

- a vizsgált vállalatok beszámolóinak döntő többségében nem fordul elő immateriális jószág, ha pedig előfordul, viszonylag alacsony értéken és a teljes vagyonnagysághoz viszonyítva rendkívül alacsony arányban;
- a hazai vállalatok jelentős része nincsen tisztában sem a szellemi tőke valós fogalmával, sem annak stratégiai és operatív vállalati szerepével, amiből valószínűsíthetően következik a tudatos szellemi tőke menedzsment teljes hiánya.

A H1/b) részhipotézis ellenőrzéséhez egyedül a kérdőíves kutatás, azaz az AB3 adatforrás szolgáltat releváns adatokkal. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy

- az immateriális javak bekerülése döntő többségében nem saját előállítás formájában valósul meg;
- a számvitel szakemberek bizonyos köre nincsen pontosan tisztában az immateriális javak számviteli fogalmával.

Az empirikus vizsgálat eredményei alapján mindkét részhipotézist elfogadtam.

3.2. A H2 hipotézis megfogalmazása és bizonyítása

A második hipotézis első részhipotézise azokra a nemzetközi kutatásokra épül, amelyek azt állapították meg, hogy a vállalatok aktiválási hajlandósága függ a gazdálkodó méretétől. [lásd például: Ferrari– Montanari (2010)] Az alapfeltevés az, hogy a kis- és középvállalkozások jellemzően belülről növekednek, és a működésüket elsősorban (gyakran nem tudatos tevékenységgel előállt, nem azonosított) saját előállítású immateriális javakra építik, és korlátozott pénzügyi lehetőségeik miatt csak a tevékenységhez elengedhetetlenül szükséges immateriális javakat vásárolják meg (például a működéshez szükséges engedélyek, szoftverek). A nagyvállalatok ezzel szemben nagyobb valószínűséggel folytatnak tudatos kutatási, fejlesztési tevékenységeket, amelyek költsége mérhető és aktiválható, másrészt tökeerősségük miatt nagyobb valószínűséggel képesek a piacon versenylőnyt biztosító immateriális javakat vásárolni. Az immateriális javak vállalati működésben betöltött kulcsfontosságú vagy éppen másodlagos szerepét nagymértékben befolyásolja az a közvetlen gazdasági környezet (ágazat), amelyben a vállalat tevékenykedik. A második részhipotézis arra épül, hogy azokon a piacokon, ahol a versenylőnyt a folyamatos megújulás és egyediség jelenti, ott az immateriális befektetések nagyságrendje is nagyobb, ezáltal az aktivált eszközök is nagyobb számban fordulnak elő. A kutatási és fejlesztési ráfordítások önálló vizsgálatát a törvényi közzétételi és adatszolgáltatási kötelezettségek tették lehetővé.

H2: Az immateriális javak kimutatása a mérlegben, továbbá a kutatási és fejlesztési ráfordítások nagysága összefüggésben áll

- a) a gazdálkodó méretével;**
- b) a gazdasági ágazattal és a tevékenység jellegével.**

A H2/a) részhipotézis ellenőrzéséhez a gazdálkodók méret szerinti differenciálását a mérlegfőösszeg és az árbevétel dimenziójában vizsgáltam. Az AB1 adatbázis adataira megvizsgáltam az immateriális javak (és azokból képzett változók) rétegsávok szerinti eloszlását. Az immateriális javak és a mérlegfőösszeg, illetve árbevétel közötti összefüggés szorosságát korrelációs számítással teszteltem. Hasonlóképpen jártam el a kutatási ráfordítások esetében. Az AB2 adatbázis értékelése megerősítette a H2/a) részhipotézist az immateriális javakra vonatkozó részében, de – a beszámolók hiányosságai következtében – a kutatási ráfordítások és a gazdálkodó mérete közötti összefüggést az AB2 adatbázis adatai alapján nem tudtam érdemben ellenőrizni. A H2/a) részhipotézis ellenőrzéséhez megvizsgáltam a kérdőívre adott válaszokat is.

Összességében megállapítható, hogy

- az immateriális javak kimutatása a mérlegben összefüggésben áll a gazdálkodó méretével: a nagyobb vállalatok jellemzőbben nagyobb értékű és arányú immateriális javakat mutatnak ki a beszámolóban;
- a saját körben felmerült kutatási ráfordítások¹ és a gazdálkodó mérete között összefüggés figyelhető meg, elsősorban az árbevételre épülő méretdifferenciálás dimenziójában.

A H2/b) részhipotézis ellenőrzéséhez az AB1 adatbázis adataira a klaszterelemzés módszerét használtam. Az eljárás három klaszter kialakítását eredményezte:

- egyes vállalatok az átlagoshoz képest nagyobb mértékű saját kutatási tevékenységet végeznek, és nagyarányú immateriális javakkal rendelkeznek;
- bizonyos gazdasági tevékenységekre a saját körben végzett kutatási tevékenység nem jellemző, de a működést az átlaghoz képest magasabb arányú immateriális javak szolgálják;
- a vállalatok többségére sem a saját kutatási tevékenység nem jellemző, sem a beszámolóban kimutatott immateriális javak.

Mindezek alapján a H2 hipotézist elfogadtam, a kutatási ráfordítások részben a saját körben felmerült kutatási ráfordításokra korlátozva.

¹ A kutatási ráfordítások és a vállalatméret közötti összefüggés elemzésére a rendelkezésre álló minták teljes körűen nem adtak lehetőséget.

3.3. A H3 hipotézis megfogalmazása és bizonyítása

A magyar számviteli szabályozásban az eszközök bekerülésekor speciálisan, az év végi értékelés keretében rendszerint szükséges az eszközök piaci értékének meghatározása. Az immateriális javak egyediségéből következik a hatékonyan működő immateriális piacok és az összehasonlítható piaci árak hiánya. Az elmélet és gyakorlat által kialakított értékelési módszertan rendkívül szerteágazó, annak alkalmazása sokrétű tapasztalatot igényel. Megbízható tapasztalat hiányában az adatbázisokhoz való hozzáférés vagy szakértő igénybe vétele jellemzően igen drága. Az említett nehézségekből következően azt feltételeztem, hogy a magyar gyakorlatban az immateriális javak könyv szerinti értéke nagyon ritkán kerül összevetésre azok piaci értékével.

H3: A vállalatok többsége az év végi értékelés keretében nem számszerűsíti az aktivált immateriális javak piaci értékét.

A hipotézis ellenőrzésére az AB1 adatbázis részletező mérlegadatai, illetve az egyedi vállalati beszámolók (AB2) adtak lehetőséget. Az elemzés keretében az értékhelyesbítés és a terven felüli értékcsökkenés elszámolásának gyakoriságát tudtam megvizsgálni. Az eredményeket a kérdőíves válaszok tették teljessé, hiszen így feltárható volt az a körülmény is, ha év végi értékelésre sor került, de az értékkorrekció elszámolása a tartós és jelentős különbség hiánya miatt nem történt meg.

A H3 hipotézis tesztelése eredményeképpen a következők állapíthatók meg:

- az immateriális jószágot kimutató beszámolók döntő többségében immateriális javakkal kapcsolatban képzett értékhelyesbítés nem fordult elő;
- a piaci értékelés alapján elszámolt terven felüli értékcsökkenés elhanyagolható számú esetben fordult elő a mintában;
- a kérdőívre adott válaszok megerősítették, hogy az immateriális javak piaci értéke jellemzően nem kerül számszerűsítésre az év végi értékelés keretében;
- a piaci értékelés elsődleges forrása a könyvvizsgáló szakmai segítsége és a könnyen hozzáférhető piaci információk;
- a piaci értékelés elsődleges módszere a hasonló eszközök piaci értékének vizsgálata, illetve az eszköz pótlási költsége szerinti kalkuláció.

Az empirikus vizsgálat eredményei alapján a hipotézist elfogadtam.

3.4. A H4 hipotézis megfogalmazása és bizonyítása

A számviteli törvény a beszámoló részét képező kiegészítő melléklet kapcsán meghatároz minimálisan teljesítendő közzétételeket, így az immateriális javakra vonatkozóan is. A vállalatoknak azonban a törvény által előírt minimumnál több információt is szükséges megosztaniuk a piaccal, amennyiben az a megbízható, valós kép érdekében indokolt. A kötelező – és könnyen számon kérhető – minimum közzétételen túl a vállalatok azonban nem szívesen osztanak meg információt a piaccal. A költség-haszon elve alapján legtöbbször nem is állnak elő azok az immateriális javakkal kapcsolatos információk, amelyek a piac számára értékesek lehetnek. Nemzetközi kutatások kimutatták, hogy a közzététel szintje pozitív kapcsolatban áll a vállalat méretével, azaz a nagyobb vállalatok több és jobb minőségű információt tesznek közzé gazdagabb erőforrásaiknak köszönhetően. [lásd például Holland-Foo (2003) kutatását, idézi Kang-Gray (2011)] A nagyobb vállalatok ezen kívül nagyobb mértékben ráutaltak a befektetési forrásokra, a piaci megítélésre, ezért esetükben nagyobb szerepe van a közzététel mennyiségének és minőségének.

H4: A beszámolóban az immateriális javakra vonatkozó közzététel

- a) jellemzően a számviteli szabályozás által előírt minimális információközlésre szorítkozik;**
- b) függ a gazdálkodó méretétől.**

Az immateriális javakkal kapcsolatos közzététel jellemzőit az egyedi beszámolók tételes vizsgálatával (AB2) és a kérdőíves kutatás eredményeinek (AB3) kiértékelésével tudtam ellenőrizni. A kutatás eredményeképpen a következők foglalhatók össze:

- a vállalatok a számviteli törvényben foglalt közzétételi követelmények nagy részét teljesítik, ám a kötelezően nyilvánosságra hozandó információkon túl az immateriális javakról szűkszavúan nyilatkoznak;
- a beszámolóban nem szereplő szellemi tőke elemekről nem kerül információ közzétételre;
- a vállalat vezetősége rendszerint nem tartja fontosnak a törvényi minimumon túli információk közzétételét;
- a kötelező számviteli eljárásokon kívül nem készül elemzés és értékelés az immateriális javakról, ezért nem is áll rendelkezésre többletinformáció;
- a nagyobb (közérdeklődésre számot tartó) gazdálkodók részletesebb információkat tesznek közzé az immateriális javakkal kapcsolatban;

- mivel az immateriális javakra vonatkozó önkéntes információ közzététel ritka, ezért nem állapítható meg statisztikailag értékelhető különbség a vállalatméret szerinti dimenzióban.

Mindezek alapján a H4/a) részhipotézist elfogadtam, a H4/b) részhipotézist megerősítettem a kötelező közzététel vonatkozásában, elvettem az önkéntes közzététel kapcsán.

4. Következtetések összegzése

4.1. A kutatás során levont következtetések

Az elméleti részben kifejtett elgondolásokat az elvégzett empirikus kutatás nagy részben alátámasztotta. Forrásul nemcsak pénzügyi adatok szolgáltak, hanem szakemberek tapasztalatai, véleményei is. Az értekezés konklúziójaként megállapítható tényeket az alábbiakban foglalom össze. (Természetesen tények alatt azt értem, amelyek a rendelkezésre álló információkból, adatokból következnek – azok szükségszerűen nem jelenthetik a valóság teljes körű leképezését.) Tény, hogy a hazai számviteli beszámolók döntő többsége nem mutatja ki a vállalati működés alapját szolgáló szellemi tőke elemeket. A könyvekbe felvett immateriális javak jelentős része kisebb értékű, informatikai jellegű, vásárolt eszközök (például szoftverek), amelyek nélkül egy mai gazdálkodó nem tud operatívan működni. Megállapítható, hogy *a szellemi tőke elemek nemcsak számosságukban fordulnak elő ritkán a magyar számviteli nyilvántartásokban, hanem összetételüket tekintve is túlnyomórészt a homogenitás jellemző.*

Megfigyelhető, hogy *a magyar vállalatok többsége nem is tartja fontosnak, hogy a saját szellemi tőkéjével bármit is kezdjen.* Hosszú távú stratégiát azonban csak arra lehet építeni, amelyet ismerünk, és amelyet valamilyen dimenzióban (nem feltétlenül számok formájában) mérni tudunk. A kutatás eredményeiből megállapítható, hogy a magyar gazdálkodók jelentős része nemcsak azzal nem foglalkozik, hogy beazonosítsa azokat a kulcsfontosságú szellemi tőke elemeket, amelyekkel rendelkezik, vagy amelyekből versenyelőnyt kovácsolhat a jövőben, hanem az eredmények azt is tükrözik, hogy *a vállalatok a beazonosított, beszámolóban kimutatott immateriális eszközeik értékét sem vizsgálják rendszeresen felül.*

Mindebből már szükségszerűen következik az, hogy *a hazai számviteli beszámolók kiegészítő mellékletében legjobb esetben is csak a törvény által tételesen megkövetelt közzétételek szerepelnek.* Holott a kiegészítő melléklet alapvető funkciója éppen az lenne, hogy mindazon számszerű adatokat és szöveges magyarázatokat prezentálja, amelyek a „vállalkozó vagyoni, pénzügyi helyzetének, működése eredményének megbízható és valós bemutatásához a tulajdonosok, a befektetők, a hitelezők számára szükségesek”². Az empirikus kutatás eredményei feltárták, hogy a vállalatok vezetői nem tartják fontosnak a törvényi minimumon túli információk közzétételét, sőt a kérdőívet

² számviteli törvény 88. § (1) bekezdés

kitöltő számviteli szakemberek szerint sincs hozadéka az immateriális javakra vonatkozó többletinformációk megosztásának. Nyilvánvalóvá vált az is, hogy *a kötelező számviteli eljárásokon kívül általában nem készül elemzés és értékelés az immateriális javakról, ezért nem is áll rendelkezésre többletinformáció.*

A fenti fejtegetések szoros összefüggésben állnak azzal a megfigyelhető jelenséggel, amely *a számviteli beszámoló szerepének elértéktelenedésében* foglalható össze. Részben a magyar vállalatstruktúrából is következik, hogy a vállalatvezetés (amely gyakran megegyezik a tulajdonosi körrel is) a könyvvezetést és a beszámoló összeállítását adminisztratív teherként éli meg. A vállalat működésében dominánsan az adózási szempontok érvényesülnek, azaz annak az egyensúlynak a megtalálása a cél, hogy hogyan lehet a lehető legkevesebb adót fizetni az esetleges hátrányos következmények valószínűségének minimálisra szorítása mellett. Ehhez képest mit számít az, ha a vállalat számviteli beszámolója nem a megbízható és valós képet tükrözi? Ezt a tendenciát a felülről érkező szabályozás csak erősíti, amikor a politikai csomagok a vállalatok működési terheinek csökkentését tűzik a zászlajukra, *adminisztratív teherként értékelve a beszámolóképzési, sőt a könyvvizsgálati kötelezettséget* is! A számviteli szabályozás is az egyszerűsítés irányába halad, de arra kellene tekintettel lenni, hogy *az egyszerűbb nem feltétlenül a kevesebbel egyenlő.* Az idei évtől választható mikrogazdálkodói beszámolónak például már nem része a kiegészítő melléklet, ezzel hallgatólagosan elismerve, hogy a kisvállalatok esetében a nyers számokon kívüli egyéb piaci közzétételnek nincs jelentősége. Ezzel párhuzamosan a piac szereplői is egyéb pénzügyi, piaci információk után néznek, és egy jelentősebb üzleti tranzakció (például felvásárlás) előtt szakembereket bíznak meg az adott vállalat vagy üzletág felértékelésére, holott nyilvánosan hozzáférhető a számviteli beszámoló, amely a gazdálkodó egységről megbízható és valós képet mutat be. (Vagy mégsem?)

Egy olyan gazdasági környezetben, ahol a beszámoló valódi értéke és hasznossága önmagában megkérdőjeleződik, az immateriális javak beszámolóban (vagy egyéb formában) való megjelenítése lényegtelen kérdésnek tűnhet. Pedig a kettő szorosan összefügg. *Nem lehet, hogy éppen arról van szó, hogy a beszámoló – többek között – azért nem tudja biztosítani a megbízható és valós kép követelményét, mert számos olyan erőforrás kimarad belőle, amelyek a vállalati működésben nélkülözhetetlenek, és amelyek a gazdálkodó működése szempontjából valós gazdasági értékkel rendelkeznek?* Nyilvánvalóan ez azért van így, mert ezek a szellemi tőke elemek sokszor

„láthatatlanok”³, nehezen körülírhatók, definiálhatók. Ha ez sikerül is, akkor abba a problémába ütközünk, hogy a vállalati működésből szervesen kifejlődő immateriális javakhoz megbízható értéket rendeljünk. A technikai, szervezési, piaci újdonságok esetében pedig a gazdálkodóhoz beáramló jövőbeni hozamok biztossága merül fel kérdésként. Az újításnak azonban éppen az a lényege, hogy eddig ismeretlen kombináció születik, és amit nem igazolt a múlt, az szükségszerűen bizonytalan. Ezek valóban problémás kérdések, és szakmai kihívást jelentenek. De ebből következően miért fogadjuk el azt, hogy ezeket a vagyoni elemeket a piaci kommunikáció teljesen ignorálja? Szükségesnek tartom megtalálni azokat a megoldásokat, amelyekkel biztosítható, hogy a számviteli beszámoló által mutatott kép – a vállalat valós piaci helyzetét tükrözve – valóban hiteles és hasznosítható gazdasági információkat jelentsen.

4.2. A téma továbbgondolása, javaslatok a magyar szabályozás továbbfejlesztésére

A kifejtettek alapján elengedhetetlennek tartom a számviteli beszámoló szerepének újragondolását, amely hazai elméleti kutatás formájában már megvalósult⁴, de a számviteli szabályozás és szakma szintjén kevésbé. További kutatási irányként célszerű lenne *azoknak a megoldásoknak a feltérképezése, amelyek lehetővé teszik, hogy a számviteli beszámoló által mutatott kép valóban valós legyen*. Ebbe az újragondolt struktúrába valószínűleg *az eddig figyelmen kívül hagyott szellemi tőke elemek is beilleszthetők* lennének valamilyen formában, mint a valós kép meghatározó részei.

Célszerű lenne feltárni annak okait, hogy *a hazai vállalatok többsége miért nincs tisztában a szellemi tőke valós fogalmával, illetve annak stratégiai és operatív vállalati szerepével*, amelyből szükségszerűen következik a tudatos szellemi tőke menedzsment hiánya. Az okok feltárása és ezen keresztül a hazai vállalatok tudatosabbá tétele ezen a területen, hozzájárulhatna a fenntartható működéshez és a versenyképesség fokozásához a hazai és nemzetközi piacokon egyaránt.

Mindenképpen szükségesnek látom *a számviteli beszámolási rendszer hiányosságainak felszámolását az immateriális javak bemutatása és értékelése kapcsán*. Elképzelhető, hogy a számviteli beszámoló újragondolt struktúrájában továbbra sem kapnak majd helyet a mérlegben a túl bizonytalanok, túl kockázatosnak ítélt és ezért a megbízhatóság követelményét teljesíteni nem

³ a szakirodalomban széles körben használják ezt a fogalmat, amellyel nem értek egyet, hiszen egy tudatosan működő cégben ezeket az erőforrásokat is láthatóvá kell tenni – ha láthatatlan marad, az elég komoly probléma

⁴ lásd: Lakatos (2009)

tudó immateriális vagyoni erőforrások, de ez nem jelenti azt, hogy egyúttal teljesen le kellene mondanunk ezen vagyoni elemek bemutatásáról. Meg kell találni azt a beszámolási helyet és formát, ahol a szigorú mérlegképességi teszt során alul marad, de a vállalat működése szempontjából értékes vagyonelemek is helyet kapnak. Úgy gondolom, hogy csak egy ilyen komplex beszámolási rendszer keretében biztosítható a valójában is valós kép.

Az immateriális javakkal kapcsolatos beszámolási rendszer továbbfejlesztését három formában látom megvalósíthatónak.

1. Először is *szükséges lenne számba venni azokat a szellemi tőke elemeket, amelyek a jelenlegi beszámolási rendszerben is megfelelnek a mérlegképességi kritériumoknak* (és eszközkénti kimutatásuk egyébként kötelező is lenne), de egyéb megfontolások miatt – jellemzően az alacsonyabb adófizetési kötelezettség által vezérelten – inkább a tárgyévi ráfordítások között kerülnek elszámolásra. Ehhez a könyvelői és a könyvvizsgálói szakma részéről is tudatosságra van szükség.
2. A második javaslat *a jelenlegi számviteli rendszer továbbfejlesztéséhez kapcsolódik*. A hatályos számviteli szabályozás szerint a számviteli nyilvántartásokban mérlegen kívüli tételként kell kimutatni az olyan szerződés alapján fennálló függő vagy biztos (jövőbeni) kötelezettségeket, illetve követeléseket, amelyek a mérleg fordulónapján már fennállnak, de mérlegtételkénti szerepeltetésük egy jövőbeni esemény bekövetkezésétől vagy a szerződés teljesítésétől függ⁵. Ezek a vagyoni elemek, mivel a mérlegképességi feltételeknek nem tesznek maradéktalanul eleget, nem szerepelnek a mérlegben, de róluk elkülönített nyilvántartást kell vezetni. Ezen kívül a piac számára nyilvános kiegészítő mellékletben be kell mutatni azoknak a mérlegen kívüli tételeknek a jellegét és pénzügyi kihatásait, amelyekből származó kockázatok vagy előnyök lényegesek, és bemutatásuk szükségesek a vállalkozó pénzügyi helyzetének megítéléséhez⁶. A mérlegen kívüli tételek között jelenleg tehát olyan követeléseket és kötelezettségeket kell bemutatni, amelyeket – bár a mérlegben nem mutathatók ki – a számviteli szabályozó lényegesnek ítél a vállalat piaci megítélése szempontjából, és ezért az elkülönített nyilvántartásukat és a szöveges magyarázatukat a kiegészítő mellékletben szükségesnek látja. Itt merül fel a kérdés, hogy ebben a körben a számviteli szabályozás miért nem veszi figyelembe azokat az immateriális vagyoni

⁵ számviteli törvény 3. § (8) bekezdés 16. pont

⁶ számviteli törvény 90. § (3) bekezdés c) pont

elemeket, amelyek hasonlóképpen nem tudják teljes körűen teljesíteni a jelenlegi mérlegképességi kritériumrendszer, de amelyek vállalati működésben betöltött szerepe legalább olyan lényeges, mint az említett követelések és kötelezettségek (ha nem lényegesebb). Ezért valós megoldásnak látnám, ha a vállalatok a (tudatosan felépített szellemi tőke menedzsment keretében) beazonosított, de *a mérlegben adott pillanatban be nem mutatható immateriális vagyonelemeket mérlegen kívüli tételként külön nyilvántartásban feltüntetnék*. Ezáltal nyomon követhető lenne, hogy a vállalat milyen beazonosított szellemi tőke elemekkel rendelkezik, azok fejlesztése és hasznosítása is tudatosabbá válhatna, illetve évről évre felülvizsgálható lenne, hogy a mérlegen kívüli tételek közül melyek kerültek idő közben a „vonal feletti” eszközök közé (például a jövőbeni hozamok biztosabbá válása következtében).

3. A teljes beszámoló által tükrözött piaci kép valósabbá tétele érdekében szükségesnek tartanám, hogy *a számadatokat kiegészítő szöveges információk között megjelenjenek a vállalat szellemi tőkéjével kapcsolatos szöveges értékelések is*. A hatályos szabályozás a mérlegben megjelenő immateriális javak számadatainak kifejtésére szorítkozik. Ezt a közzétételt lehetne kiegészíteni a mérlegen kívüli tételként beazonosított immateriális elemek bemutatásával, illetve azoknak a szellemi tőke elemeknek a leírásával, amelyek értékelése nem a pénz dimenziójában történik. Ezek azok a lényeges információk, amelyek a vállalat értékét és piaci helyzetét meghatározzák, de kívül rekednek a jelen beszámolási rendszeren. Az ilyen típusú kiegészítő közzététellel lehetne elérni, hogy a számviteli beszámoló részei összességükben komplexen és hitelesen adják a vállalat értékének és működésének lenyomatát.

A fenti három javaslat megvalósításához azonban több feltételnek kell teljesülnie. Mindenekelőtt szükség van arra, hogy a hazai vállalatok vezetői felismerjék, hogy a gazdasági recesszió által szorongatott piacokon, az ügyfelekért folyó kiélezett versenyben egyre fontosabb a megújulás képessége és az ehhez kapcsolódó tudatos szervezetfejlesztés. Jelen gazdasági modellben a tudás, a szellemi tőke alapvetően befolyásolhatja egy vállalat sikerét és előrejutását. Ha ez a felismerés megtörténik, akkor szükségessé válnak olyan egyszerűen alkalmazható, mindenki számára hozzáférhető modellek, amelyek segítik a szellemi tőke elemek beazonosítását és menedzselését. Ezek a modellek csupán formát jelentenek, amelyet tartalommal a vállalatok töltenek meg a saját működésük során. Egy szellemi tőke hatékony menedzselésére alkalmas modell megszülethet akár a

formális szabályozás szintjén, akár egyes szakmai szerveződések keretein belül is. Egy hatékonyan használható modell, amely segít számba venni és (pénzügyi vagy nem pénzügyi) értékkel ellátni a vállalat szellemi tőke elemeit, megalapozhatná ezen vagyoni elemek számviteli szempontú értékelését is. Ily módon összekapcsolódna a menedzsment célú vállalati modell az immateriális javakkal kapcsolatos pénzügyi beszámolási rendszerrel. Egy ilyen modell kidolgozása és alkalmazása nem kitalált példa – a skandináv államokban például nagy hagyománya van.

Ezek a kérdések igazi kihívás elé állítják a vállalatvezetést, a számviteli szabályozókat és a számviteli szakmát. A megváltozott gazdasági körülményekhez azonban a számviteli rendszereknek is előbb vagy utóbb alkalmazkodniuk kell – a kérdés csak az, hogy milyen gyorsan és hatékonyan.

5. Főbb hivatkozások

Andriessen, Daniel [2004]: IC valuation and measurement: classifying the state of the art. *Journal of Intellectual Capital*. Vol. 5, Iss. 2 pp. 230-242

Andrikopoulos Andreas [2010]: Accounting for Intellectual Capital: On the Elusive Path from Theory to Practice. *Knowledge and Process Management*. Vol. 17, Iss. 4 pp. 180-187

Austin, Lloyd [2007]: Accounting for intangible assets. *University of Auckland Business Review*. Vol. 9, Iss.1 pp. 63-72

Balázs et al. [2006]: *Az IFRS-ek rendszere. A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok rendszere*. Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., Budapest

Baricz Rezső [1990]: *Mérlegtan*. Aula Kiadó, Budapest

Basu, Sudipta – Waymire, Gregory [2008]: Has the importance of intangibles really grown? And if so, why? *Accounting and Business Research*. Vol. 38, Iss. 3 International Accounting Policy Forum. pp. 171-190

Beattie, Vivien – Pratt, Ken [2002]: *Voluntary annual report disclosures: What users want?* Institute of Chartered Accountants of Scotland, Edinburgh

Bontis, Nick [1998]: Intellectual capital: an exploratory study that develops measures and models. *Management Decision*. Vol. 36, Iss. 2 pp. 63-76

Bontis, Nick [1999]: Managing organizational knowledge by diagnosing intellectual capital: framing and advancing the state of the field. *International Journal of Technology Management*. Vol. 18, Nos. 5/6/7/8, pp. 433-463

Bontis, Nick [2001]: Assessing knowledge assets: a review of the models used to measure intellectual capital. *International Journal of Management Reviews*. Vol. 3, Iss. 1 pp. 41-60

Boros Judit – Rakó Ágnes [2010]: KPMG-felmérés a tőzsdén jegyzett magyar társaságok körében – 2009. *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*. 52. évf. 6. szám

Boross Zoltán – Gyökér Irén [1999]: Kísérlet a szellemi tőke értékének meghatározására. *Gazdaság, vállalkozás, vezetés*. 2. szám pp. 15-18

Bosnyák János [2003]: *Számviteli értékelési eljárások hatása a vállalkozások vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetére*. Doktori értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem

Bögel György [1998]: A vagyon esténként hazamegy. *Vezetéstudomány*. 29. évf. 1. szám pp. 22-27

Brand Finance [2009]: *Global Intangible Finance Tracker 2009. An annual review of the world's intangible value*

<http://doc.mbalib.com/view/115d0dde8b21b82c256d21834cdb026a.html> (Letöltés: 2012. szeptember 13.)

Brooking Annie [1996]: *Intellectual Capital: Core Asset for the Third Millenium Enterprise*. International Thomson Business Press: London

Czoboly Gergely [2009]: A szellemi vagyon értékelése és értékbecslésének módszerei. *Infokommunikáció és jog*. 6. évf. 6. szám pp. 233-240

Danish Ministry of Science [2003]: *Intellectual Capital Statements – The New Guideline*. Denmark

Deák István [2008]: A számvitel vagyonszerzéséről. *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*. 50. évf. 12. szám pp. 497-505

DiPiazza, Samuel A. et al [2006]: *Global Capital Markets and the Global Economy: A Vision from the CEOs of the International Audit Networks*.

http://www.cybsoc.org/CEO_Vision.pdf (Letöltés: 2012. október 10.)

Dosi, Giovanni [1988]: Sources, Procedures and Microeconomic Effects of Innovation. *Journal of Economic Literature*. Vol. 26 pp. 1120-1171

Drucker, Peter F. [1993]: *Post-Capitalist Society*. HarperCollins Publishers. New York

Eccles, Robert G. [1991]: The Performance Measurement Manifesto. *Harvard Business Review*. Vol. 69, Iss. 1 pp. 131-137

Eccles, Robert G. et al. [2001]: *The Value Reporting Revolution: Moving Beyond the Earnings Game*. New York, John Wiley and Sons

Edvinsson, Leif [1997]: Developing Intellectual Capital at Skandia. *Long Range Planning*. Vol. 30, Iss. 4 pp. 366-373

Edvinsson, Leif – Malone, Michael Shawn [1997]: *Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*. HarperCollins, New York

Edvinsson Leif – Sullivan Patrick [1996]: Developing a Model for Managing Intellectual Capital. *European Management Journal*. Vol. 14, Iss. 4 pp. 356-364

Eperjes Ferenc [1999]: A szellemi tőkéről. *Számvitel Adó Könyvvizsgálat*. Január pp. 19-20

Ernst & Young [2009]: *Acquisition Accounting: What's Next for You*

[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Allokering_av_merverdier_ved_opp.kj%C3%B8p./\\$FILE/TAS_Acquisition_accounting_Whats_next_for_you.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Allokering_av_merverdier_ved_opp.kj%C3%B8p./$FILE/TAS_Acquisition_accounting_Whats_next_for_you.pdf) (Letöltés: 2012. szeptember 2.)

Fama, Eugene F. [1970]: Efficient capital markets: a review of theory and empirical work. *Journal of Finance*. Vol. 25, Iss. 2 pp. 383-417

Ferrari, Mascia – Montanari, Stefano [2010]: The IAS/IFRS application on the intangible assets of non-listed companies. *Journal of Modern Accounting and Auditing*. Vol. 6, Iss. 5 pp.1-21

Foster, Benjamin P. – Fletcher, Robin – Stout, William D. [2003]: Valuing Intangible Assets. *CPA Journal*. Vol. 73, Iss. 10 pp. 50-54

Gyökér Irén [2004]: A vállalat szellemi tőkéje – számolatlan vagyon. *Harvard Business Manager*. 6. évf. 6. szám pp. 1419-2519

- Hoegh-Krohn, Nils E. Joachim – Knivsfla, Kjell Henry [2000]: Accounting for Intangible Assets in Scandinavia, the UK, the US, and by the IASC: Challenges and a Solution. *The International Journal of Accounting*. Vol. 35, Iss. 2, pp. 243-265
- Holmen, Jay [2005]: Intellectual Capital Reporting. *Management Accounting Quarterly*. Vol. 6, Iss. 4, pp. 1-9
- Howrey Simon Arnold & White [2002]: *A Survey of Investor Attitudes on IP*
<http://www.pdfio.com/k-1445543.html> (Letöltés: 2012. október 24.)
- IASB [2007]: *Initial Accounting for Internally Generated Intangible Assets*. International Accounting Standards Board, London
- ICAEW [1998]: *Corporate Governance: The 21st Century Annual Report*. The Institute of Chartered Accountants in England and Wales. Moorgate Place, London
- Jennings, Ross – Thompson II, Robert B. [1996]: Accounting for Intangibles in the United States. *Issues in Accounting Education*. Vol. 11, Iss. 2 pp. 491-495
- Juhász Péter [2004a]: A szellemi tőke értékelési problémái. *Hitelintézeti Szemle*. 3. évf. 5. szám pp. 59-82
- Juhász Péter [2004b]: *Az üzleti és könyv szerinti érték eltérésének magyarázata – Vállalatok mérlegen kívüli tételeinek értékelési problémái*. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem
- Káldos Péter ([2006]a): A szellemivagyon-értékelés elméleti és gyakorlati módszerei. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*. 111. évf. 4. szám pp. 5-26
- Kang, Helen – Gray, Sidney J. [2011]: The Content of Voluntary Intangible Asset Disclosures: Evidence from Emerging Market Companies. *Journal of International Accounting Research*. Vol. 10, Iss. 1 pp. 109-125
- Khoury, Sam – Daniele, Joe – Germeraad, Paul [2001]: Selection and Application of Intellectual Property Valuation Methods In Portfolio Management and Value Extraction. *Les Nouvelles*. September pp. 77-86
- Kovács Dániel Máté [2013]: A valós érték számviteli szerepe és alkalmazása a magyar szabályozási környezetben. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem
- Kovács Kármén [2011]: A testetlen eszközök jelentősége a vállalat működésében, pénzügyi teljesítményében és piaci értékelésében. *Vezetéstudomány*. 42. évf. 2. szám pp. 49-57
- Laáb Ágnes [1994]: A humán tőke értéke és számbevétele. *Vezetéstudomány*. 25. évf. 12. szám pp. 35-40
- Lakatos László Péter [2009]: *A számvitel szabályozása és a pénzügyi kimutatások hasznosságának megítélése*. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem
- Lev, Baruch [2001]: *Intangibles: Management, Measurement, and Reporting*. Washington D.C. Brookings Institution Press

- Lev, Baruch [2004]: Az immateriális javakban rejlő versenyelőny fokozása. (fordította: Gyökér István) *Harvard Business Manager*. 6. évf. 6. szám pp. 39-47
- Lev, Baruch – Aboody, David [1998]: The Value Relevance of Intangibles: The Case of Software Capitalization. *Journal of Accounting Research*. Vol. 36, Supplement pp. 161-191
- Lev, Baruch – Sougiannis, Theodore [1996]: The capitalization, amortization, and value-relevance of R&D. *Journal of Accounting and Economics*. Vol. 21 pp. 107-138
- Lev, Baruch – Zarowin, Paul [1999]: The Boundaries of Financial Reporting and How to Extend Them. *Journal of Accounting Research*. Vol. 37, Iss. 2 pp. 353-385
- Mádi Csaba [2004]: A szellemi vagyon értékelése. *Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület Közleményei*. 45. szám pp. 137-156
- Marr, Bernard – Gray, Dina – Neely, Andy [2003]: Why do firms measure their intellectual capital? *Journal of Intellectual Capital*. Vol. 4, Iss. 4 pp. 441-464
- Matolcsy, Zoltan – Wyatt, Anne [2006]: Capitalized intangibles and financial analysts. *Accounting and Finance*. Vol. 46 pp. 457-479
- Meritum [2001]: *Guidelines for Managing and Reporting on Intangibles (Intellectual Capital Report)*
http://www.pnbukh.com/files/pdf_filer/MERITUM_Guidelines.pdf
(Letöltés: 2012. augusztus 31.)
- Nagy Gábor [2009]: Kutatás-fejlesztés számvitele. Számviteli Tanácsadó. 1. évf. 9. szám pp. 2-7
- Osman Péter [1991]: Immateriális vagyon, szellemi vagyon. *Vezetéstudomány*. 22. évf. 9. szám pp. 19-25
- Pike, S. – Roos, G. [2004]: Mathematics and modern business management. *Journal of Intellectual Capital*. Vol. 5, Iss. 2 pp. 243-256
- Powell, Stephen [2003]: Accounting for intangible assets: current requirements, key players and future directions. *European Accounting Review*. Vol. 12, Iss. 4 pp. 797-811
- Reilly Robert F. – Schweihs Robert P. [1998]: *Valuing intangibles assets*. McGraw-Hill. New York
- Romer, Paul M. [1990]: Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*. Vol. 98, Iss. 5 pp. S71-S102
- Roos, Goran – Roos, Johan [1997]: Measuring your Company's Intellectual Performance. *Long Range Planning*. Vol. 30, Iss. 3 pp. 413-426
- Roos, Goran – Roos, Johan – Dragonetti, Nicola Carlo – Edvinsson, Leif [1997]: *Intellectual Capital: Navigating in the New Business Landscape*. New York University Press, New York
- Sajtos László – Mitev Ariel [2007]: SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Alinea Kiadó, Budapest

- Shepherd, Nick A. et al. [2010]: *Unrecognized Intangible Assets: Identification, Management, and Reporting*. Institute of Management Accountants, USA
- Skinner, Douglas J. [2008]: Accounting for intangibles – a critical review of policy recommendations. *Accounting and Business Research*. Vol. 38, Iss. 3 pp. 191-204
- Skryme, David [1998]: *Measuring the Value of Knowledge*. Business Intelligence, London
- Stewart, Thomas A. [1991]: Brainpower. *Fortune*. Vol. 123, Iss. 11 pp. 44-52
- Stewart, Thomas A. [1997]: *Intellectual Capital: The New Wealth of Organization*. Doubleday/Currency, New York
- Sullivan, Patrick H. [2000]: *Value-driven Intellectual Capital: How to convert Intangible Corporate Assets into Market Value*. Wiley, New York
- Sveiby, Karl-Erik [1989]: *The Invisible Balance Sheet*. The Konrad Group, Stockholm
- Sveiby, Karl-Erik [1996]: *The Intangible Assets Monitor*
<http://www.sveiby.com/articles/companymonitor.html> (Letöltés: 2012. 08. 21.)
- Sveiby, Karl-Erik [1997]: *The New Organizational Wealth: Managing and Measuring Knowledge-Based Assets*. Berrett-Koehler, New York
- Sveiby, Karl-Erik [1998]: *Intellectual Capital and Knowledge Management*
<http://www.sveiby.com/articles/IntellectualCapital.html> (Letöltés: 2012. 08. 21.)
- Sveiby, Karl-Erik [2001]: *Methods for Measuring Intangible Assets*
<http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm> (Letöltés: 2012. 08. 21.)
- Sveiby, Karl-Erik: *The Brief History of ICM Movement*
<http://www.sveiby.com/articles/icmmovement.htm> (Letöltés: 2012. 08. 21.)
- Upton, Wayne S. [2001]: *Business and Financial Reporting Challenges from the New Economy*. Financial Accounting Standards Board, Norwalk, Connecticut
- Varsányi Judit [1995]: A tudástőke értéke és hasznosítása. *Vezetéstudomány*. 26. évf. 3. szám pp. 5-16
- Wyatt, Anne [2001]: Accounting for Intangibles: The Great Divide between Obscurity in Innovation Activities and the Balance Sheet. *The Singapore Economic Review*. Vol. 46, Iss. 1 pp. 83-117
- Wyatt, Anne [2005]: Accounting Recognition of Intangible Assets: Theory and Evidence on Economic Determinants. *The Accounting Review*. Vol. 80, Iss. 3 pp. 967-1003

6. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Referált szakmai folyóirat

1. Dr. Saxné Dr. Andor Ágnes [2013]: Immateriális javak a számviteli gyakorlatban. *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*. 12. szám. p. 593. www.szak-ma.hu
2. Dr. Saxné Dr. Andor Ágnes [2012]: Immateriális javak a beszámolóban. *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*. 11. szám. http://www.szak-ma.hu/files/tanulmany_andor.pdf
3. Andor Ágnes – Fazekas Dóra [2008a]: A szennyezési jogok kezelése a gazdálkodó szemszögéből: Számviteli kérdések. *Vezetéstudomány*. 3. szám pp. 44-59
4. Andor Ágnes – Olma Frigyes – Reich András – Újhelyi Beáta [2006]: Fókuszban a know-how II. *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*. 12. szám pp. 539-541
5. Andor Ágnes – Olma Frigyes – Reich András – Újhelyi Beáta [2006]: Fókuszban a know-how I. *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*. 11. szám pp. 483-488

Egyéb

Konferencia kiadványban megjelent tanulmány

1. Andor Ágnes [2008b]: Az apportált szellemi vagyon értékelése. 60 éves a Közgazdaságtudományi Egyetem. *A Jubileumi Tudományos Konferencia alkalmából készült tanulmányok: Gazdálkodástudományi Kar*. Aula Kiadó. pp. 119-129

Egyéb szakmai folyóirat

1. Andor Ágnes – Fortvingler Judit – Kardos Péter [2009a]: Tőkeműveletek. *Számviteli Tanácsadó*. 11. szám pp. 2-11
2. Andor Ágnes [2009b]: A szellemi termékek számvitele. *Számviteli Tanácsadó*. 10. szám pp. 2-12
3. Andor Ágnes – Újhelyi Beáta [2009c]: Káresemény a számvitelben. *Számviteli Tanácsadó*. 7-8. szám pp. 2-20